

Posudek oponenta diplomové práce

Diplomantka: **Jana Mensdorffová**

Téma práce: **Právo na odpor a článek 23 Listiny základních práv a svobod**

Rozsah práce: **132 strany (podle normy ČSN 016910); 238 584 znaků**

Datum odevzdání práce: **28. února 2023**

Vedoucí práce: **JUDr. Miluše Kindlová, M. Jur., Ph.D.**

Oponent práce: **Pavel Uhl**

Otázka adekvátní volby tématu s ohledem na jeho aktuálnost, náročnost, potřebné teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Diplomantka zvolila téma, které svou náročností spadá mezi ta obtížnější. Problematika práva na odpor představuje široké spektrum dílčích problémů, a to od těch nejabstraktnějších po ty ryze praktické. Diplomantka se s tímto spektrem výzev vyrovnala se ctí.

Diplomantka disponuje schopností získat potřebné údaje, respektive identifikovat v nepřehledném množství dostupných informací ty, které jsou relevantní. Uvažuje systematicky a jí zvolená struktura práce, která předurčuje do značné míry metodu, má logiku a dává smysl.

Formální a systematické členění práce, jazykové zpracování práce, způsob práce s poznámkovým aparátem, seznamem literatury a zpracování dalších doprovodných informací

Práce splňuje formální i věcné požadavky na diplomové práce. V této souvislosti si dovoluji poznámku ke struktuře textu, respektive celé práce. Obecně platí, že téma práva na odpor je jedním z témat, které je monograficky zpracované (prof. Kysela) a současně platí, že se k němu vyjadřuje nemálo dalších akademiků, a to především v různých komentářích k čl. 23 Listiny.

Za této situace je vždy otázkou, jak uchopit nové zpracování tématu a co je v takovém zpracování přínosem oproti dosavadnímu poznání. To platí i pro práce diplomové. Zatímco doposud všechna pojetí zpracování této problematiky vnímala právo na odpor jako více či méně izolovaný problém, je přínosem nyní hodnocené práce, že snaží hledat kontinuitu s jinými právními a sociálními fenomény.

To je jednoznačnou předností práce, byť v některých ohledech se to nedaří úplně nejlépe. Nicméně i poznání, že hledání souvislostí je někdy obtížné, má svůj význam.

Z jazykového hlediska je práce zpracována dobře.

Věcné zpracování problematiky

Věcné zpracování problematiky je v zásadě vyhovující. Diplomantka se pokusila naplnit relativně ambiciózní záměr s úsilím, které je adekvátní potřebě odpovídat diplomové práci. K práci lze mít určité výhrady, a to jednak dílčí konkrétní (více výhrad) a jednu obecnou. Dovolím si nejprve uvést některé dílčí a hodnocení uzavřít tou obecnou.

Konkrétní dílčí výhrady:

- V části historických pramenů práva na odpor absentuje v „antické“ části (1.3. Starověké Řecko a Řím) odkaz na Sofoklovo dílo *Antigona*, které je i do současné doby používáno jako literární příklad odepření poslušnosti světské moci s odkazem na transcendentní normativ. Tento deficit platí o to více, že *Antigona* byla předmětem filozofické diskuse (až sporu) v českém prostředí, a to mezi filozofem Janem Patočkou a právním filozofem a soudcem prvního Ústavního soudu Vladimírem Čermákem; k tomu viz **Jan Patočka**: *Ještě jedna Antigona a Antigone ještě jednou*, Divadlo 18 (1967), č. 10, str. 1–7. Stať; dostupné na <https://archiv.janpatocka.cz/items/show/740> a **Vladimír Čermák**: *Antigone – opravdu jen „přípomínkou bezes vší síly“?*. In: **Vladimír Čermák**: *Antigona, Beckett, Kafka: myšlenkové souřadnice*. Brno, Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2015, str. 36–51.; dlužno dodat, že tento spor mezi dvěma profesory nastolený Čermákem až v 90. letech je pro českou filozofickou diskusi, jež má vliv na právo i politiku, klíčový.
- Na konci strany 18. a na počátku strany 19. je text poněkud citačně nepřehledný. Je zmíněn J. Plojhar (patrně Josef), ale bez odkazu a kontextu.
- Na straně 28 se v podstatě opakuje historický exkurs.
- Na str. 31 je zmíněna iniciativa *Nová orientace* a dopis (některých) jejích aktivistů z roku 1977. Rámování je poněkud matoucí, protože *Nová orientace* je iniciativou konce 50. let. V sedmdesátých podepsali zmíněný dopis někteří její aktivisté, souvislost je ryze personální. Nejde o kontinuitu iniciativy.
- Antropologický exkurs na str. 31, který je pojat mírně biologicky deterministicky, by strukturálně zapadal spíše do historické části na její počátek (v logice: člověk se nějak vyvinul, pak se tak i choval a nakonec si to odůvodnil právem na odpor) nebo ve stejné logice před filozofické koncepcí.
- Na str. 33-34 se opět opakuje historický exkurs.
- Na str. 34 diplomantka uvízl v terminologické pasti. Henry David Thoreau napsal sice dílo *Občanská neposlušnost*, ale jeho obsahem, respektive vzývaným nástrojem je spíše právo na odpor, kdežto to, co se ve 2. polovině 20. století označuje jako občanská neposlušnost, by konceptu Thoreaua rozhodně nezapadlo. Diplomantka to nerefelektuje a text je mírně matoucí.
- Definice hnutí na str. 35 je správná, ale s ohledem na platné právo by slušelo učinit poznámku, že autorka tento pojem nepojímá (současně) jako formální formu sdružování v politickém subjektu dle zákona. K závěrečné poznámce, která odkazuje na zařazení dvou hnutí, jež jsou současně

aktivní i v České republice, tedy Greenpeace a Extinction rebellion, na seznam extremistů britskými úřady, bych dodal, že by v této souvislosti bylo za této situace zmínit podobné epizody v České republice, které končily soudními dohrami. Např. zařazení Nesehnutí do podobné zprávy a následný soudní spor; více viz <https://nesehnuti.cz/vrchni-soud-ministerstvo-vnitra-se-musi-omluvit-nesehnuti/>.

- Definice disentu na straně 36 je poněkud zjednodušující. Jeho podíl na obnově (lze li to tak nazvat) není jeho pojmovým znakem. Uvedení *Klubu za socialistickou přestavbu Obroda* bez posledního slova v názvu, tedy bez slova *Obroda*, pod kterým jako jediným je tento subjekt znám, je trochu matoucí. Stačilo. Jmenovat tři iniciativy, z nichž jednu necelým názvem a třetí z nich byla pouze petice, je mírně povrchní.
- Na straně 48 ve druhém odstavci nabudě čtenář dojmů, že autorky považuje Všeobecnou deklaraci lidských práv za normativní dokument, kterým není. Je to deklarace. Tátáž chyba se reprodukuje na straně 72.
- Na str. 50 se oponentovi jeví jako sporné uvedení jména Edvarda Beneše jako osoby, která se uchýlovala k právu na odpor ve vztahu k k nacistické okupaci. Zatímco jeho podíl na odporu ve vztahu k mocnářství je nepochybný, tak ve vztahu k nacistické okupaci je tato úvaha v rozporu se závěrem diplomantky, že prezident republiky nemůže být v roli prezidenta nositelem práva na odpor, který je hned na předchozí straně 49.
- Na straně 64 je nesprávné použití pojmu *ex ante*. V daném případě mělo být použito asi spíše *ex post*.
- Výčet opozičních aktivit na straně 76 působí více než eklekticky, nesourodě a neuspořádaně. Dávat bez komentáře vedle sebe *Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných* a ryze recesistické uskupení *Společnost za veselější současnost*, je výrazem ahistorizmu. Nelze ani přehlédnout, že zde jsou uvedeny bez další diference subjekty činné na konci 40. let (Cyril), v 50. letech (Nová orientace), během obrodného v 60. letech (K231), na přelomu okupace (HRM), za normalizace v 70. letech (VONS), i v době uvolňování poměrů ve druhé půli 80. let (NMS, MKJL, České děti, SVS).
- Není úplně zřejmé jaké výstupy a smysl dávají statistické údaje na str. 76-77. Svědčí o povaze odporu? Nebo jiného typu politické oponentury?

Kromě těchto drobných nedostatků má za to, že práce má jeden koncepční nedostatek. Jedním z cílů práce bylo hledáním souvislostí mezi současnou pozitivní úpravou na úrovni Listiny a dalších zákonů (restitučních, lustračních, retribučních apod.) a filozofickým uchopením práva na odpor na straně jedné a historickou zkušeností na straně druhé. Asi i proto byla do práce zařazena statistika a přehled opozičních aktivit.

Takové úvahy samozřejmě činit lze a je toho zapotřebí. Nelze ovšem přehlédnout, že v takovém případě je třeba na opoziční hnutí nahlížet, vedle jiných definic, také způsobem, kterým se samo definovalo. Popřípadě alespoň tyto definice zmínit. Asi nejvýznamnější opoziční iniciativou z období 1969-1989 byla Charta 77. Její základní prohlášení pak staví na čistém legalizmu, odvolává se na sjednané mezinárodní závazky, hlásí k ochraně lidských práv, k níž se hlásí údajně i tehdy existující režim, výslovně tvrdí, že nechce změnit režim jako takový, a sama se dovolává pouze zákonných prostředků a nabízí dialog. Jakákoliv stopa po násilí, nerespektování pravidel nebo sebemenším náznaku čehokoliv podobného v tom absentuje.

Z hlediska konceptu „odporu“ nebo i „občanské neposlušnosti“ Charta 77 do konceptu odporu nezapadá. Totéž platí i o jiných a dalších občanských iniciativách, především o Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, ale o téměř všech dalších (vlmí diskutabilní by bylo přičítat étos odporu i HRM v období let 1968-1969). Je tedy zjevné, že dominantní část opozice byla vystavěna na zcela jiném paradigmatu než na odporu, občanské neposlušnosti nebo čemkoliv podobném. Lze dokonce mluvit o tom, že šlo o paradigma zcela opačné.

Totéž platí o dalším aspektu opoziční činnosti, která se prakticky nikdy od počátku 60. nedefinovala jako protikomunistická (jiná byla situace na konci 40. let a na počátku 50. let). Žádná aktivita sama sebe nedefinovala ani protistátně.

Diplomová práce ale rámuje opoziční aktivity zcela jinak, bez vnitřní diference optikou odporu (podle tehdy platných pravidel) a obecně platnou převládající antikomunistickou motivací. To ji poněkud zplošťuje. Na tomto přístupu je navíc problematické, že přejímá narativ tehdejšího režimu.

Zmíněné nedostatky nejsou natolik zásadní, aby práci podstatně devalvovaly.

Téma(ta) k diskusi při věcné obhajobě

K diskusi navrhuji, aby diplomantka analyzovala Základní prohlášení Charty 77 a dále text prof. Jana Patočky *Co můžeme očekávat od Charty 77?* ze dne 8. března 1977 a oba texty zasadila do konceptu práva na odpor či jiných forem systémových kontestů.

Texty jsou dostupné na:

- <https://pages.pedf.cuni.cz/kddd/files/2015/03/Prohl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD-Charty-77.pdf>
- <http://www.csds.cz/cs/g6/3423-DS.html>

Současně diplomantce dávám k úvaze, zda by nerozvedla teoretické možnosti uplatnění práva na odpor nebo konceptu občanské neposlušnosti v situacích budoucích a v oblastech, kde tyto postupy nebyly doposud testovány. Například v rámci boje proti klimatické změně a jejím důsledkům, pokud jiné nástroje boje selhávají a úspěch tohoto boje se jeví (minimálně někomu) jako nezbytný pro přežití lidstva. Inspiraci jí mohou být odlišná stanoviska k nálezů vydanému dne 11. října 2021 pod sp. zn. II. ÚS 1022/21 (populární název: *K náležitostem výzvy k prokázání totožnosti dle § 63 odst. 2 písm. l) zákona o policii*).

Závěrem

Práci navrhuji hodnotit stupněm „**velmi dobře**“ nebo „**výborně**“, a to v závislosti na výsledku ústní obhajoby.

V Praze dne 23. března 2023

.....
Pavel Uhl